

NĚKOLIK POZNÁMEK O DĚJINÁCH LITERATURY

Předem je nutno poznamenat, že oba čerství šedesátníci, Mirek Drozda i Jirka Honzík, jsou literární historici, což má být jistým alibi pro autora. Mají ovšem ještě další profese. Můžeme vyjmenovat: literární kritici, publicisté, překladatelé, třeba i básníci. Ale literární historici jsou opravdoví, totiž nejen se zajímají o dějiny literatury, ale sami literární historii, totiž jako knihu, napsali. Mirek Drozda sice už před víc než dvaceti lety Ruskou sovětskou literaturu, Jirka Honzík s Radkem Parolkem Ruskou klasickou literaturu už taky před sedmi lety. Ale schopnost pracovat jako literární historik se nezapomíná lety tak, jako se nezapomíná plavat. Takže by se nám mohli hodit. Totiž nám bohemistům, tvrdošíjným až do morku kostí.

Neboť, nutno si přiznat, nám obraz dějin naší české národní literatury jaksi nejde od ruky. Jediný, kdo v podstatě zvládl tuto úlohu, nepočítaje školní učebnice, byl mnoho kritizovaný Arne Novák. Jinak všechny ostatní pokusy zůstaly torzy. To je dost na pováženou, neboť tu nejde jen o řadu knížek, nýbrž o svědectví historické existence národa. Vždyť co svědčí o životě národa v dobách dávno minulých? Jsou to stavební památky, případně jejich trosky – a dochované literární památky. Pokud jde o tyto velmi dávné doby, nebylo by to s námi tak zlé. Jaroslav Vlček, Jan Jakubec i Arne Novák udělali už své. Ale děl je to asi velmi těžké. To ukazuje nově současná doba, asi posledních dvaceti, pětadvaceti let.

Jan Mukařovský, tísněn ve své funkci ředitele literárního ústavu, se koncem padesátých let pokusil o nový způsob psaní dějin literatury a současně jejich urychlení. Sám ovšem nic

nenapsal, ale měl možnost si vybrat autory. Až do druhého svazku to šlo, první a druhý svazek vyšly rychle za sebou v letech 1959 a 1960. Se třetím dílem došlo, částečně vlivem vnějších okolností, částečně nepřizpůsobivostí Karla Krejčího málem ke katastrofě. Ale situace byla násilím zvládnuta a dodnes se o tom nerada mluví, a tak i třetí díl vyšel v následujícím roce 1961. To bylo však všechno, tempo práce se nejen zpomalilo, ale vlastně zastavilo.

Vykládaná doba se totiž nebezpečně přiblížila současnosti a jako nový činitel vstoupil do hry pamětník. Vypadá to jako nesmysl, ale je to pravda, největším nebezpečím pro historii poměrně nedávné minulosti je pamětník, spisovatel, básník, kritik atd. Není nic ošidnějšího než lidská paměť a přitom nic člověk úporněji a divočeji nehájí než omyly své paměti. Dalo by se říci, že řešení je snadné, totiž zastavit se s historií pěkně daleko vzadu, kam už pamětníci nedosáhnou. Ale není to tak snadné. Právě tito tvůrčí lidé, spisovatelé, básníci, kritici, mají nesmírnou touhu se dostat do historie už za svého života - a pod vlastním dohledem. Kdo někdy dělal slovník žijících literátů /někdy stačí psát o současníkovi článek a zepat se ho o radu/, zná velmi dobře tu úpornou snahu postavit se do určité pózy, která nejvíc sluší, maskovanou tvrzením o údajné starosti, aby se nějaké nepravdy nedostaly do historie.

Ale ještě poznámku na okraj. Oba naši přátelé psali o ruské literatuře a Honzík s Parolkem svou práci skončili začátkem 20. století. Pamětníci však jsou ďábelsky vynalézaví. Nemusí si pamatovat přímo, ale pamatují si, co se o tom kterém říkalo. A vyhnout se historii současnosti, tak jako tu udělali Honzík s Parolkem, je taky podezřelé, možné, že ještě víc, protože asi něco tají, totiž ne něco, ale určitě nějaký nesprávný nebo do-

konce počouchlý /rozuměj mně: nepříjemný/ názor, že Puškin a Turgeněv jsou současnější než někteří současníci, nevadí, lidská fantazie je nepřekonatelná.

Vraťme se však k české literatuře. Bylo už něco řečeno o jakýchsi nových rysech oněch "akademických" dějin z konce padesátých a začátku šedesátých let. Jedna ta novost spočívala v kolektivnosti autorské práce, totiž, že autorů každého svazku bylo víc. Prosazovalo se to poměrně pomalu, aspoň první svazek je možno označit za Hrabákův, s mírným přitlačením Škarkovým a některých --dalších. Ale v ostatních dílech je skutečně již autorů víc a vývoj směřoval opravdu tímto směrem.

Toto zaměření má skutečně některé výhody, které ani Drozda ani Honzík s Parolkem nevyužili. Totiž literatury obecně přibývá, zvládnout ji je už skoro nemožné. Konečně to bylo zřejmé i dřív. Když Jan Jakubec chtěl rychle dokončit své Dějiny české literatury, pronásledován tuchou nevyhnutelného konce, požádal svého žáka J. B. Čapka, aby mu napsal kapitolu Mladé Slovensko. Čapek přislíbil a také napsal sto stránek textu. Napsat sto stran textu do cizí práce, i když učitele, je nesporně známkou dobrého charakteru. Aby sám někdo zpracoval obsáhlejší úsek dějin nějaké národní literatury sám, k tomu je potřeba celoživotního úsilí. A protože člověk nejen získává nové poznatky, ale také staré zapomíná, není vlastně autor nikdy dostatečně připraven. Takže kolektivnost práce je tu vlastně skorem nevyhnutelná.

Jenomže každá hůl má dva konce. Kdo neví, co to znamená dokázat, aby myšlenka, nápad, se realizovaly, objevily na papíře, v knize, nepochopí. Ta cesta se někdy podobá cestě oblázků v horském potoce. Až na to, že myšlenky jsou z mnohem zpracovatelnějšího materiálu než oblázky. Nápady se obrušují v kolekti-

vu autorů, obrušuje je vedoucí redaktor, nakladatelský redaktor, ředitel nakladatelství, šéfredaktor nakladatelství, to jsou jen ti, kteří zasahují oficiálně, ale jsou další, kteří zasahují jinak, a historiky o tom všem jsou přímo anekdotické.

Je pak namístě otázka, zda není dobré, když vedoucí redaktor takového díla je násilnická, ale přitom pracovitá povaha, která vnucuje ostatním členům kolektivu svou vůli. Pak jsou takové dějiny trochu jednostranné, ale jednotné, ne rozplizlé, bez tvaru, bez vůně a zápachu. Něco podobného, co provedl Jan O. Fischer se svými třísvazkovými Dějinami francouzské literatury 19. a 20. století. Tím se však oklikou dostáváme zpátky k jedinci, k jednomu autorovi.

Vraťme se ale k uvedenému příkladu spolupráce J. B. Čapka s Jakubcem. Jan Jakubec ovšem poctivě uvedl svého spolupracovníka, ale přesto - celek díla je jeho. Nadhazuje se tu zřejmě otázka původnosti. I to je věc poněkud složitější než se zdá prostomyslně uvažujícím. Dokonce ani naši přátelé tento problém neobešli. Uváděli jsme jako historickou práci knížku Mirka Drozdovy Ruská sovětská literatura, avšak Drozda má ještě jednu historickou práci, totiž rozsáhlé poznámky ke třem svazkům Dějin ruské sovětské literatury z roku 1965. Drozdovy poznámky víc než komentují překlad těchto ruských dějin, mnohdy jinak a přesněji vykládají jednotlivé autory. Ale v celkové koncepci se Drozda drží už zpracovených Dějin a není to možné ani jinak. A nejen to. Původní text se stává impulsem pro rozvíjení dalších úvah. Poznámky jsou poznámky a jejich autora nelze z ničeho vinit. Avšak považujeme-li je za téměř samostatnou práci /zaujímají totiž 94 stran tištěných ve dvou sloupcích/, má otázka původnosti nepochybně svou zajímavost. Totiž je možno předpokládat, že autor jakýchkoliv dějin četl každou knížku, o níž psal? Jistěže ne. Jaroslav Vlček byl badatel nad jiné

vážný a seriózní, a přece je známo, že jeho Dějiny české literatury jsou v první části adaptací přednášek Gebauerových. Podobně také Nejedlého knížka Katechismus estetiky z roku 1902 je ve značně úzkém vztahu k přednáškám Hostinského. Je tedy mnohdy otázka původnosti, především právě u dějin jakýmsi přeludem a při honbě za ní dochází někdy k výsledkům velmi podivným. Jeden příklad za všechny: Dokonce soudně se snažili dědicové marxistických historiků, pomáhajících kdysi Vančurovi při psaní Obrazů dějin národa českého, dokázat jejich spoluautorství. Dokázali však především to, že texty, které tito mladí marxističtí historici poskytli Vančurovi, byly zas jen kompilací starších textů Novotného, Šusty a jiných. Doufejme jen, že dědicové těchto pozitivistických historiků už nebudou uplatňovat svá práva.

Tedy původnost a nepůvodnost je dalším kamenem úrazu na cestě za napsáním literárních dějin. Je jich - těch kamenů - ale mnohem víc, avšak máme spíš chuť už skončit, než tyto příklady rozšiřovat. Jen snad ještě jeden, a to otázka hlavních, někdy jak se říká dominantních literárních postav. Že některé tvůrčí postavy měly ve vývoji literatury větší význam než jiné, je běžně známo. V popisu jakýchsi grüunderských let té které národní literatury to celkem jde, i když ne zcela beze zbytku. Hlavní postavou první fáze našeho národního obrození byl dlouho vyhlašován Jungmann, realisté se pokusili nastolit na jeho místo Dobrovského. Ukázalo se však, že toto vyhlašování první osobnosti, jakési jedničky, je poněkud marná lásky snaha. Jungmanna například opět vyzvedli na první místo strukturalisté a o dvousetletém výročí o něm víc než lichotivě promluvil Jiří Taufer. A to jsme u samého začátku. Pokročíme-li jen o malinko dopředu, dostaneme se ke dvojici Mácha - Tyl a zde číslování první, druhý už vůbec nemá žádnou cenu. Něco trochu jiného se stalo začátkem

našich padesátých let. Totiž pokus o jakési posvěcení jednoho jediného autora, jímž jsou poměřováni všichni ostatní. Ale ani to není situace příliš příznivá pro psaní dějin. Nejde totiž o to, kdo je takto vyvolen jako ono iluzorní měřítko. Jestli to byl pro určitý úsek Neumann, pak nyní to může být pro jiný úsek dějin třeba Hašek. Je to zjištění sice velice podivné, bohužel však není nepravdivé.

Zdá se, že se podařilo oba milé, čerstvé šedesátníky vtáhnout do problémů, které je asi vůbec nezajímají. Nevadí, autorův úmysl nebyl zlý, ani potměšilý. Konečně dnes kdekdo píše místo dějin **traktáty** o nich. Tak proč by si také nepřidal?